

DİN VE HAYAT

TDV - İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ
DERGİSİ
SAYI: 11 • YIL: 2010

TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSTANBUL
ŞUBESİ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ VE
YAYIN YÖNETMENİ
(SORUMLU)
Prof. Dr. Mustafa ÇAĞRICI

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ ve
YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Kadriye AVCI ERDEMLİ

EDİTÖR
Kerime CESUR
kerime.cesur@gmail.com

YAYIN EKİBİ
Abdülkerim YAĞGIN
Davut ÖZGÜL
Emine ARSLAN
Kadir ÖZTÜRK
Kâmil BÜYÜKER
Kerime CESUR
Mehmet YÜKSEL
Kâmil COŞTU
Tuba ER SERTEL
Yunus KAPLAN

TASHİH
Dr. A. Cüneyt KÖKSAL

FOTOĞRAF
Gezgin Kültür Dergisi Arşivi

KAPAK
Osman TURHAN

WEB
www.dinvehayatdergisi.com
Tuba ER SERTEL

BASIM YERİ ve TARİHİ
TDV Yay. Matbaası
Ostim Örnek San. Sit. 1. Cd. No:11
Yenimahalle / ANKARA
Tel: (0312) 354 91 31

ISSN: 1308-9595

DAĞITIM
Osman SARIKÖSE
TDV Yay. Mat. ve Tic. İşl. İstanbul 1.Şb.
Klodfarer Cad. No:14/1 Divanyolu
Fatih/İSTANBUL
Tel: (0212) 518 46 04 • Faks: (0212) 518 83 07
Yayınlanan yazıların hukuki-bilimsel sorumluluğu yazarlara aittir.

Zencefilm
medya

Görsel Konsept Tasarım,
Uygulama Zencefilm / Halit Ömer Camcı
Tel: 0212 533 35 58

EDİTÖRDEN

Bağlamı, temelleri ve emredilmesindeki hikmet, bir bütün olarak düşünülmediğinde anlamlandırmakta çelişkiler yaşanabilecek bir ibadettir Kurban.

Yaratılış serencamı, Hz. Âdem'den Efendimiz (a.s.)'a kadar insanın Allah'a imanının olgunlaşma sürecini gösterir aynı zamanda. Hz. Âdem'e eşyanın isimlerini öğreten Allah, Efendimiz'le dinini ikmâl etmiştir. Her şey Allah'ın sınırlarını belirlediği, O'na en yakın olan kutsal yerlerde olmuştur.

Hz. İbrahim, kendisine vahiy gelmeden önce varlığını, dünyanın anlamını ve bir yaratıcının mevcudiyetini akli ile sorgulamaya başlamış, dönemin insanların putlardan medet ummalarının tuhaflığını Kur'an'da da ifade edilen o meşhur olayla anlatmaya çalışmıştır. Bu akli süreçten sonra vahye mazhar olan Hz. İbrahim, geç yaşta çocuk sahibi olmak ve mancınkla içine atıldığı ateşten korunmak gibi mucizelerle desteklenmişti. O yüzden ne Hz. Hacer'i ve oğlunu daha sonra Hz. İsmail ile beraber inşasına emrolunacağı Kabe'nin civarına bırakmak ne de Hz. İsmail'i kurban etmek vahyinde/sınanmasında tereddüt etmişti.

Hz. İbrahim ve Hz. İsmail, Allah'ın emrine sadâkate sınavı geçtiklerinde Allah Teâlâ onların şükürünün bir ifadesi olarak kurban edilecek koçu göndermiş ve insanın kurban edilmeyeceğini göstermiştir. Kurban, birey olarak Hz. Âdem, Hz. İbrahim, Hz. İsmail olmak için bir merhale ve oraya onların yaşadığı süreçler hissedilebildikten ve yaratılış serencamı anlamlandırıldıktan sonra varılabilir. Yoksa âyetle buyrulduğu gibi, ne kanlar, ne de etler O'na ulaşır.

Dosyamız kurban ibadetinin/düşüncesinin tarihi süreç içerisinde geçirdiği evreler, İslâm dışı dinlerde ve anlayışlarda kurbanın niteliği ile başlıyor. İslâm düşüncesinde Kurban, Vecdi Akyüz tarafından mufassal bir makale ile ele alındı. Hz. İbrahim'in hangi oğlunun kurban edildiği meselesi, Hz. İsmail portresi kurbanın tarihi boyutuyla ilgili diğer yazılarımızdan bazıları... Bu sayımızda çocuklar için de bir kurban öyküsü hazırladık. Osmanlı'da Kurban Bayramı ile ilgili yazılarımız ilginizi çekecektir. Ahmet Karataş, Kurban imgesinin edebiyata yansımaları kaleme aldı. Kurbanın günümüze yansıyan sosyo-psikolojik yönü ve sağlığa ilişkin yönleri hakkında Kemal Sayar ve Ender Saraç ile yapılan söyleşiler dosyamızı tamamlayıcı nitelik taşımaktadır.

Kurban Bayramı'nızı tebrik ederim.

Saygılarımla
Kerime Cesur

VUSLAT BAYRAMINDA YÂR'IN CEMÂLINE KURBAN OLMAK

Ahmet KARATAŞ*

Ağyâr bize baîd olur dost visâli hem îd olur Her îdimiz saîd olur cândır ana kurbânımız (Sûzî-i Sivâsî)

□ Edebiyatımızda hac ibadeti ve Kâbe ile ilgili yazılan eserler genellikle hac yolu üzerindeki konaklama yerlerini ele alanlardan (menâzil-i hac), hac ile ilgili farz, vacip, sünnet, mendup, mekruh, haram gibi terimlerle gruplandırılan kurallardan (menâsik-i hac), Kâbe'nin yapısından, tarih boyunca geçirdiği tadilatın bahsedenlerden (Kâbenâme) ve Haremeyn'i ziyaret edenlerin hâtîrâtından oluşur. Bunların dışında, bir çok dîvân şâiri hac ibadetiyle ilgili tâbirleri şiirlerinde sıklıkla kullanmışlardır. Bu durum divan şiirinin örfe, kültürel değerlere, dinî hassasiyete ve sosyal hayata bakan yönünü göstermesi açısından önem arz etmektedir. Divân şâiri hacca gidememiş de olsa şiirlerinde Kâbe'den, Kâbe örtüsünün kumaşından ve renginden, Hacerü'l-Esved'den, Zemzem'den, Makam-ı İbrâhîm'den, Mîzâb (Altınoluk)'dan, Safâ ve Merve'den, sa'y'den, tavaftan, Arafat'tan, vakfeden, ihramdan, "Lebbeyk"den, İsmail'den, kurbandan divan şiiri estetiği içerisinde bahseder. Şâir sözgelimi, sevgilinin mahallesini (kûy) Kâbe'nin bulunduğu topraklara, evinin eşliğini Kâbe eşğine, yüzünü Kâbe'ye, kaşlarını mihrâba/kibleye, zülflerini ve yüzündeki tüyleri (hat) Kâbe örtüsüne, yanağındaki beni Hacerü'l-esved'e benzetir ve bir "hacc-ı vuslat"ta "Hacerü'l-esved'e yüzünü gözünü sürmek ister. Bu arzu ile gözlerinden "Zemzem" akıtır, canını "kurban" eder...

Haccın rûkûnlerinin ve hac ile ilgili bütün motiflerin divan edebiyatında nasıl yer aldığı mevzuu bu yazının sınırlarını aşacağından, burada sadece "Kâbe", "kurban" ve "kurban bayramı" tabirleri etrafında oluşturulan bazı beyitler üzerinde kısaca durulacaktır.

Derûn-ı Kâbe'de Ta'yîn-i Mihrâb Gerekmez

Kâbe-i Muazzama kible olduğundan Mescid-i Harâm içerisinde Kâbe'ye bakan her yön kible sayılır. Bu sebeple, Mescid-i Harâm'da kible tayinine ve onu işaret eden mihrâba lüzum yoktur. Sevgilinin yüzünü Kâbe'ye, kaşını da mihrâba benzeten şâirlerden olan Cem Sultan Kâbe'de mihrâba hâcet olmadığını şöyle dile getirir:

Ka'be yüzünden budur kaşın tırâş itdüğü yâr
Kibledür her kûşesi mihrâb ana hâcet degül

"Sevgili'nin Kâbe gibi olan yüzünden kaşlarını aldrımının sebebi, yüzünün her köşesinin kible oluşundandır. Kâbe'de mihrâba/ kibleye ne hâcet?"

Fikr-i ebrun eylemez Cem mescid-i hüsnünde hiç
Ka'be'de dîvânedür mahsûs mihrâb isteyen
"Sevdiğim! Güzelliğinin mescidinde Cem kaşlarının âkıbetiyle meşgul olmaz. O Kâbe'de özel mihrab isteyecek kadar deli değil ya!"

Muhibbî'ye (Kanunî Sultan Süleyman) göre sevgilinin mahallesine dört koldan akın eden âşıkların temennâlarına, arz-ı ihtiramlarına bakıp onları kınamamak gerekir, çünkü sevgilinin mekânı Kâbe gibidir, dolayısıyla dört bir tarafı da mihrap sayılır:

Secde etse kûyunda her yânededen âşıkları

Tanlaman çü Kâ'be'dür dört kûşesi mihrâbdur

XVI. asır şâirlerinden Şem'î, kaş, mihrab, harem, Kâbe, secde, yüz sürmek, hâl-i siyeh (siyah ben), Bilâl motiflerini başarılı bir tenâsüble bir araya getirerek sevgilinin yüzündeki benin mihraba benzeyen kaşına secdeye durduğunu, sanki Hz. Bilâl'in Kâbe'ye yüz sürdüğünü anlatır:

Secde kılmış kaşı mihrâbına hâl-i siyehi

Sanasın kim harem-i Kâ'be'ye yüz sürdi Bilâl

Kâbe'dir Yâr Eşiği Yüzüm Süresim Gelir

Âşık, sevdiğinin eşğini kâh Kâbe'ye kâh Kâbe kapısının eşğine benzetir. Necâti Bey'in dediğine göre bu teşbih Kâbe'nin imârından da önceye dayanır:

Benzedürken yâr işigün ehl-i diller Ka'be'ye

Başlamamış idi İbrâhîm-i Âzer Ka'be'ye

Hattâ Kanunî'ye bakılırsa insanların Kâbe toprağına yüz sürmelerinin sebebi sevgilinin mahallesinin Kâbe'ye benzetilmesinden ötürüdür:

Benzedelden kûy-ı dildârı cenâb-ı Kâ'be'ye

Yüz sürerler ekser âninçün türâb-ı Kâ'be'ye

(Necâti Bey)

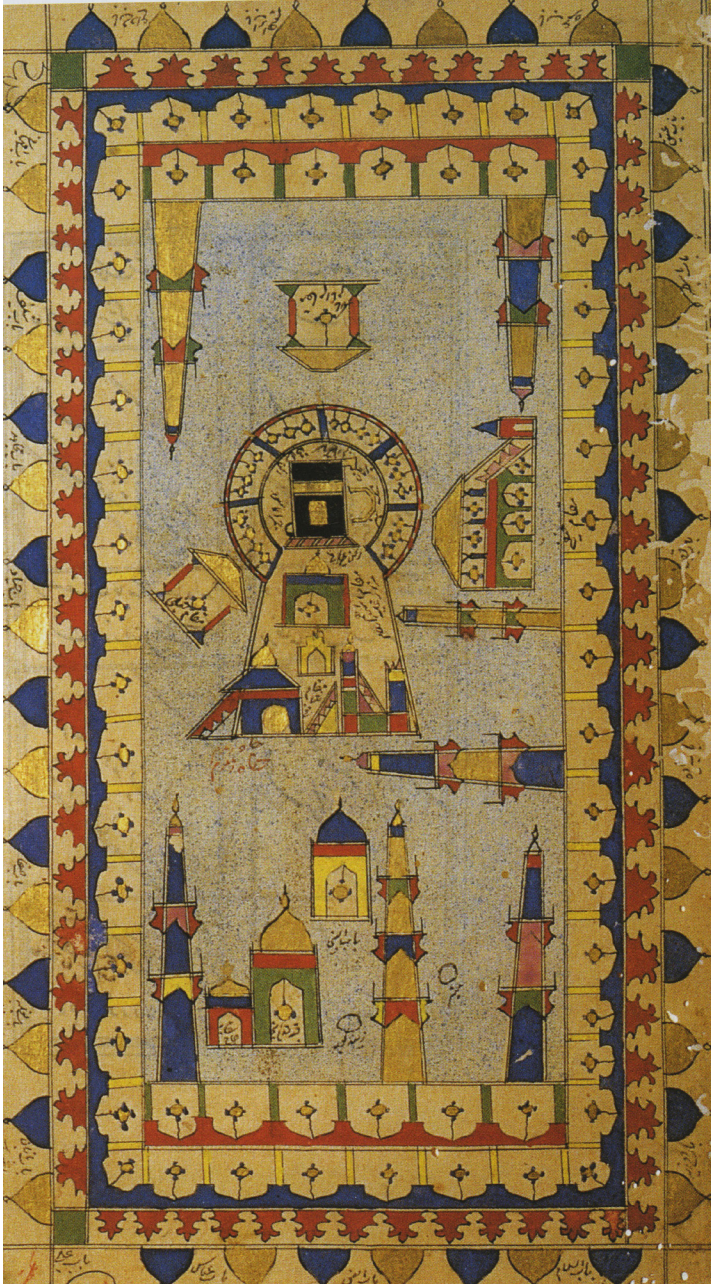
İşigüne ko doyunca süreyin yüzüm gözüm

Çok sürülür çün bilürsen sîm ile zer Ka'be'ye

"Sevgilim! Bırak eşğine yüzümü gözümü doyunca süreyim. Bilirsin, Kâbe'ye gümüş ve altın çok sürülür" diyerek meselenin bir başka yönüne değinir. Eskiden insanlar zenginlik için gümüşü, altını Kâbe'ye sürerlermiş. Şimdi de bereketlensin diye paralarını hilâle ve Kâbe'ye karşı gösterenler mevcuttur. Necâti Bey'in altın ve gümüşü beyitte kullanması renklerinden ötürüdür. Zira şâirin gözlerinden gümüş gibi beyaz yaşlar akıp durmuş, yüzünün kanı ise sevgilinin hasretiyle çekilmiş, beti benzi sararmıştır. Onun tek sermayesi işte bu sararmış benzidir:

Çehre-i zerd ile irer işigüne ehl-i derd

Kim tavâf-ı Kâ'be olur kuvvet-i zerle nasîb

Fâtih'in hocalarından Akşemseddin Hazretleri'nin oğlu olan Hamdullah Hamdi, Kâbe'yi ziyaret için nasıl gümüş ve altın lâzımsa yârin huzuruna varmak için de yaşlı gözler ve sararmış yüz gerektiğini söyler:

Eşk ile rûy-ı zerd gerek yâra varmaga
Dîdâr-ı Ka'be haccına sîm ile zer gerek
Kanunî dîdâr-ı yâr için gerekli şartların oluştuğunu şu beyitle ifade eder:

Kâ'be-i kûyunı tavaf eylemek oldu bana farz
Gözlerüm yaşını sîm çün yüzüm altın itdün

"Gümüş gibi saf, berrak yaşlar akıttın gözümden, yüzümü de hasretinle altın gibi sararttın. (Bu kadar altın ve gümüşe sahip olmakla zengin sayıldığım için) Kâbe gibi olan semtini tavaf etmek bana artık farz oldu."

Şâir, sevgilinin eşiğine yüz sürmeyi murad ettiğinde sevgili Kâbe'ye bakmanın bile sevap olduğunu îmâ eder biçimde: "İşte bak Kâbe! Hem hacı ol, hem kurban!" der:

Didüm işigüne yüzüm süreyim güldi didi
İşte bak Ka'be gerek hâci gerek kurbân ol

(Necâti)

XVI. asır şâirlerinden Yakînî, âşığa
İhrâm-ı ışkî giy harem-i kûy-ı yâre git
Sa'y it ki Ka'be ola her işde penâhumuz

"Aşk ihrâmını giy, sevgilinin bulunduğu yere git, sa'y et ki her işte dayanağımız Kâbe olsun" diye tavsiye eder. Âşığın giyeceği "aşk ihrâmı"nın aslında kefen olduğunu ise bize Taşlıcalı Yahyâ Bey söyler:

İşigine kefenüm boynuma takup varsam
Aceblemen ki geyer Ka'be'ye varan ihrâm
"Boynumda kefenle yâr eşiğine vardığıma şaşmayın, Kâbe'ye giden elbette ihrâm giyer."

O güzeller şâhının eşiğinde eğlenilmez, belli bir âdâb ile duâ okunur. Zira kulun Kâbe'de yaptığı duâ reddedilmez:

Varıp işigine şâhun duâ-yı devlet oku
Kabûl olur harem-i Ka'be'de duâ-yı gedâ

(Taşlıcalı Yahyâ)

Âşık, yâre vâsıl olma derdiyle ölse de yüzünü onun eşiğinden çevirmemeye yeminlidir:

Ölürsem derd ile gamdan yüzüm döndürmeyem senden

Cemalün mushafı hakkı işigündür bana kıblem
(Kanunî)

Hâsılı, kurbanlık koyun sürüsü gibi, âşıklar sevgilinin bakışlarında cân vermek için onun kutlu eşiğini tavaf eder dururlar:

Yüz süriyü tavf ider uşşâk işigin Ka'be'sin
Döndiler kurbâna gelmiş ıyd-i adhâ koynına

(Hüdâyî-i Kadîm)

Cânını Cânâna Ver Kurbanı Minnet Eyleme
Hanefî mezhebine göre, şartları tutan Müslümanların kurban bayramında kurban kesmeleri vâciptir. Hacıların (bilhassa temettu ve kıran hacı yapanların) da hac vazifelerini îfâ ederken kurban kesmeleri gerekmektedir. Söz konu-

su hükümlerden haberdar olan eski Türk edebiyatı şâirleri dinî esaslarla kültürümüze dâir unsurları belli bir güzellik duygusu ve bedîî zevk içinde şiirlerine aktarmışlardır.

Bâki, kurban kesmenin vaktini (eyyâm-ı nahr) hatırlatarak sevgiliye şöyle yalvarır:

Şimdi tığ-ı cevri ile öldürme kurbân olduğum

lyd-i adhâ geldüğünde idesin kurbân-ı ıyd

“Cefa kılıcınla şimdi öldürme beni kurban olduğum.

Kurban bayramı gelsin de o zaman (canımı alarak) kurban vazifeni yerine getirirsin.”

Âşığın yalvarmalarının ardı arkası kesilmez:

Kana gark olsa tenim ola garîk-i rahmet

Tek beni Ka’be-i kûyunda sen eyle kurbân

(Hüdâyi-i Kadîm)

“Tenim kana boğulsa da (aslında) rahmete gark olur. Yeter ki beni Kâbe gibi mukaddes semtinde sen kurban eyle.” Şâir “tek” kelimesini tevriyeli kullanarak “diğer âşıklarına iltifât etme, sadece beni kurbân eyle” de demek istiyor.

XVII. asır şâirlerinden Kavsî her ne kadar “Kim ister Ka’be-i kûyun zaîf u zâr kurbânın”, yani “Sevgilinin Kâbe’sinin zayıf ve ağlak kurbanını kim ister ki” diye yakınsa da, sevdiğine yakarmaktan geri durmaz:

Ka’be-i kûyun tavâfından beni men itme kim

Ne kadar olsam zaîf âhir senün kurbânınam

“Kâbe gibi azîz olan semtini tavâftan beni men etme.

Ne kadar zayıf olsam da sonuçta senin kurbanınım.”

Kavsî bir başka beytinde:

Öldür beni vü gönülümü al kim bu Ka’be’de

Hâci gerek fedâ ola kurbân ile bile

“Sevgilim! Beni öldür ve gönülümü sök al yerinden! Bu

Kâbe’de hacı olmak kurbanla beraber ölmekle mümkündür ancak!” der.

Sûzî de bir çok şâir gibi âşığa “Vuslat hacı istiyorsan sevgilinin Kâbe gibi değerli makamını ziyaret et, sonra da cânını kurban eyle ki hacın tamâm olsun” demektedir:

Visâl-i hacın istersen tavâf it Ka’be-i kûyın

Gerekdir âşıka kurbân için cânın fedâ kılmak

XVII. yüzyıl şâirlerinden Fehîm-i Kadîm bayramın sayılı günlerden ibaret olduğunun idrâki içerisinde o güzel anları ebedileştirmenin yolunun cânı fedâ etmekten geçtiğini söyler:

Bilürem ıyd-i visâlün bana câvid olmaz

Eyle kurbân beni kim böyle güzel id olmaz

“Sana kavuşma bayramının benim için sonsuz olmadığı biliyorum. Sevdiceğim! Beni kurban eyle de bayramı-

mız bayram olsun!”

Görüldüğü gibi hemen her şâir, âşığın “vuslat bayramı”na erişmesinin yegâne yolunun canı kurbân etmekten geçtiğini belirtirler. Gedizli Azmî

Azmî yolunda cân ile kurbânun olduğu

lyd-i visâle irmek için bir bahânedür

beytiyle,

XVIII. yüzyıl şâirlerinden Âsaf da

Kurbân eyle cânını mânend-i kûsfend

lyd-i visâle irmege tek bir bahâne kıl

mırsallarıyla cân vermeye bahane arar. Âsaf’ın beyti

“Koyun gibi canını kurban eyle de vuslat bayramına erişmeye bir bahânen olsun” demeye gelir. Zâtî ise kurbanlık koyunu bile âdetâ kıskanır:

Beni kurbanun idin çalma bıçagun ganeme

Ne bilür yoluna can virmegi ol bir meleme

“Bıçağı koyuna çalma, beni kurbanın et. Koyun ne bilir yoluna cân vermeyi, o işi gücü meleme olan / beceriksiz bir hayvandır.”

XVII. yüzyıl şâirlerinden Ayntablî Hâfız Abdülmecidzâde Efendi -hilal ile bayram arasındaki irtibatı da hatırlatır şekilde- bayram günü sevindirilmemesine sitemkârdır:

lyd-i vaslınla sevindürsen n’ola ben hasteni

Ey hilâl-ebrû dimezsın bu da kurbânım benim

“Hilâl kaşım! ‘Bu da benim kurbânımdır’ demeysin.

Vuslatının bayramıyla ben hastanı (kurban etsen de) sevin-dirsen n’olur?”

XIX. asır Bektaşî şâirlerden Ali Türâbî Baba

Visâlün ıydına dil kebşi ile

Kabul eyler isen kurbâna geldim

diyerek cân yerine gönülünü kurbân etmeyi diler, ama

Hüdâyi-i Kadîm hem cânını hem gönülünü kurban etme he-

Divân şâiri hacca gidememiş de olsa şiirlerinde Kâbe’den, Kâbe örtüsünün kumaşından ve renginden, Hacerü’l-Esved’den, Zemzem’den, Makam-ı İbrâhîm’den, Mizâb (Altınoluk)’dan, Safâ ve Merve’den, sa’y’den, tavaftan, Arafat’tan, vakfeden, ihramdan, “Lebbeyk”den, İsmail’den, kurbandan divan şiiri estetiği içerisinde bahseder.

vesindedir:

Hayalün tekye-i dilde halilüm eyle tek mihmân

Yolına can ile serden iki kurbânımız vardur

“Dostum! Hayâlini gönül tekkesine yeter ki misafir eyle.

Yoluna hem canımızı hem başımızı kurban ederiz." Beyit, -"halil" ibâresi ile Hz. İbrâhîm'in cömertliği, misafir ağırlamayı sevmesi ve İsmail Aleyhisselâm'ı kurban etmek istemesi gibi hususlar göz ardı edilmeden- şöyle de anlamlandırılabilir: "Dostum! Hayalini gönül tekkesine bir başına misafir et, biz yoluna hem canımızı hem başımızı kurban edelim."

Her şâir cânı kurban etme hususunda cömert değildir. Kırım'ın meşhur hânedânına mensup Said Giray (XVIII. asır) kabul olunacağını bilse can kumrusunu sevgilinin cemâli için şevkle hem kurban edeceğini söyler ammâ ne kumrudan kurban olur, ne "fakir"den kurban istenir:

Kumrî-i cân-ı fakîr olsa idi makbûlün

Hasret-i şevk-ı cemâlünle iderdüm kurbân

Hayre Gir Eyle Bugün Kurbân Kurbân Üstüne

Sevgili sayısız gönülleri fetheden güzellik mülkünü sultânıdır. Bayram günü sadece bir iki kurban kesmek sultâna yakışmaz. Semti Kâbe, kendisi cânlar cânı olan sevgilinin sürüne sürüne gelen kurbanları da kapısında kırıp geçirdiği âşıkları olacaktır:

Kâ'be'dür kûy-ı nigârün kendü cânlar cânıdır

Kapusında kırdığı âşıkları kurbânıdır

(Kanunî)

XVIII. yüzyıl şâirlerinden Re'fet'in dediğine bakılırsa sevgili, muhabbet ehli kurbanların çokluğundan neredeyse bıçak kullanmadan ve hiçbirini atlamaksızın her birinin kanına girer:

Zebh eder min-gayr-i sikkînin tegâfûl eylemez

Girse erbâb-ı mahabbet dest-i hûn-efşânına

Böylece sevgilinin semti fânilik vâdisinin kurban yeri-ne benzer:

San Ka'be-i kûyî küşte-gândan

Kurbân-geh-i vâdi-i fenâdur

(Fehîm-i Kadîm)

Bu hâlden haberdar olan Âsaf "Bu günlerde canını, gönlünü fedâ eden o kadar çok kimse var ki bayram kurbânı bir tek Âsaf'tır sanmayın" der:

Katı çokdur fedâ-yı cân u dil iden bu günlerde

Kıyâs itmen ki Âsaf'dur hemân kurbânı bayramun

Belâyî de kurban için sırasını bekleyen erbâb-ı muhabbettendir:

Şâir sözgelimi, sevgilinin mahallesini (kûy) Kâbe'nin bulunduğu topraklara, evinin eşliğini Kâbe eşğine, yüzünü Kâbe'ye, kaşlarını mihrâba/ kibleye, zülüflerini ve yüzündeki tüyleri (hat) Kâbe örtüsüne, yanağındaki beni Hacerü'l-esved'e benzetir ve bir "hacc-ı vuslat"ta "Hacerü'l-esved"e yüzünü gözünü sürmek ister. Bu arzu ile gözlerinden "Zemzem" akıtır, canını "kurban" eder...

Ka'be-i kûyunda ıyd-ı vasluna kurbân olub

Yoluna cân virmege cân ile nevbet beklerüz

Can vermek için sabırsızlanan bu kadar âşık yüzünden cânın da kıymeti kalmaz, sevgili için başka şeyler hazırlamak lâzımdır ama âşığın cândan gayrı neyi vardır ki:

ıyd irdi nakd-i cânâ ise hiç revâc yok

Yahyâ ne hâzır eyledün ol gül-izâra ne

(Şeyhülislâm Yahyâ)

"Bir cân nedir ki fedâ etmeyem cânânıma" diyen Fuzulî'ye gelince, o bayramdan bayrama kurban kesmekten/kurban olmaktansa çâreyi her ân kurban olmakta bulur:

Yılda bir kurban keserler halk-ı âlem ıyd içün

Dem-be-dem sâat-be-sâat men senün kurbânınam

Son olarak, dil ve edebiyat âlimi, mütefekkir Ferid Kam'ın şu Farsça kıt'ası da mevzuun başka bir boyutuna işareti etmesi hasebiyle üzerinde düşünmeye değerdir:

Belî ıydest u eyyâm-ı safâ-yı hâtır-ı yârân

Velî binger be-im'ân-ı nazar ahvâl-i dünyâra

Hırâmân mî-revî be-câmehâ-yı fâhir ey nâdân

Be-pors ez-kûsfendân mâcerâ-yı ıyd-ı adhâra

"Evet bayramdır ve dostların gönülleri için de safe günleridir;

Fakat, dikkatle bir bak dünyânın hâline,

Ağır ve süslü elbiselerle salına salına yürüyorsun da ey kendini bilmez!

Koyunlara sor bir de kurbân bayramı macerasını..."

Görüldüğü üzere, hemen her eski zaman şâiri "din ve hayat"ı bilgi ve tecrübesi ile meşrebi ölçüsünde hayalhânesinden süzerek belli estetik unsurlarla lafza aktarmış, gizlediği mânaları çeşitli remizlerle okuyucunun irfânına havâle etmiştir. O yüzden kiminin "Dem-be-dem sâat-be-sâat kurbânı" olduğu bir "saçı Leylâ"dır, kiminin ise bütün güzelliklerin menbaı yüce Mevlâ'dır... Kimi zamanı gözler, takvimler haber verir, yılda iki bayram olur; kimi "vuslat"ı bekler, görünür cemâl-i Yâr, bayram ol bayram olur... ■